

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOROS GYÖRGY, BOGA KÁROLY, DR. CSERNÁTONI GYULA, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők

Adalékok Fái András nevelői munkásságához.

(Folytatás és vége.)

Thompson mondható ez irány kezdőjének, ő léptette fel legelőször ily hathatósan az érzelmes embert Angliában. A többiek csak utána mennek s létrejön, mond Taine, az érzelmes ember könyvtára e művekből. Így jön Richardson a maga Grandisson lovagjával, aztán Sterne „az elmés és beteges cynikus, ki bohóságai és különöségei közepett megáll, hogy megsirasson egy szamarat, mely eléje kerül, vagy egy foglyot, mit elképzél.“ „Itt van mindenek fölött Mackensie „az érzés embere“, kinek félnék, gyöngéd hőse napjában ötször-hatszor elérzékenyül, érzelmességéből mellbeteg lesz, szerelmét csak haldokolva meri megvallani és belehal vallomásába.“ Aztán jönnek a különféle érzelmesek, érzelmes tudósok, bölcselők, idyll-költők, elmélkedők a természet dolgairól, ott van Macpherson a maga félig csinált Ossianjával, mely őrzöngésbe hozta egész Európát s aztán ráadásul egy halmaz pityergő regény, ma már teljesen érdemesült feledésben, egy csomó limonádé-elbeszélés és pityergő lyrai nyögődöcselés, meg lyrai leírás ugyanazon thema különböző változataival és Young a maga nálunk is ismert éjszakáival. ¹⁾

Aztán jó az angolok után a nagy genfi remete, Jean-Jaques Rousseau az „Emil“-lél s a többi regényekkel. Minden aljas és romlott, a mi a társadalommal érintkezik. Nincs más üdv, mint politikában, nevelésben visszatérni a természetes alapra. A politikai megtérés foglaltatik a Contrat social-ban (1762), a nevelésben való megtérés az „Emil“-ben. Ez utóbbi Rousseau fő műve. Alapideája, hogy az ember jónak kerül ki a természet kezéből s a társadalommal való érintkezés rontja el. Meg kell tehát óvni e hatásoktól s a gyermekét természetes ösztöneinek kifejtésére hagyni, egyetlen nevelő felügyelete alatt, ki e természetes ösztönök fejlődésére felügyel. Ez istea szerint Emil 18 éves koráig semmit sem hall az istenről s ekkor nevelője ez eszmét úgy költi fel benne, hogy fölvezeti egy reggel egy magas hegyre szemben az Alpokkal, ott né-

zik a nap fölkelését s a természet e fő léleges tüneményének hatása alatt kijelenti neki isten lételet s e reggeli sétán egy szegény savoyárd pap elmondja hitét az istenről, mely ebben áll: hiszek istenben és a lélek halhatatlanságában. Hát a keresztyén revelatio? Az új természethitnek nincs szüksége rá s Rousseau mellőzni meri. Légy hű természeti ösztöneidhez, mik jól vannak kifejtve. Ez a fő dolog. Hát a kötelesség vallás-erkölcsi eszméje? Hiszen, ha jól vannak természeti ösztöneid kifejtve, akkor ezek nem tétethetnek mást veled a jónál. Igen, de ha nincsenek. Legyenek, felel Rousseau. Jól van, de a század csak az előbbit értette meg s az utolsóval nem gondolva, csak ösztönökre hallgatott. Gyakorlatban ez eszme így nézett ki: „Szeress szabadon, szeresd felebarátodat, s ha ösztönöd sugja, szeresd felebarátod feleségét is. A házasság felesleges kényszer“ stb.

Aztán jött Németországon a modern mivelődés leghatalmas alakja Goethe Wertherrel s a sentimentalismus ideája világirodalmi idea lett. (1774). „E ki-mondhatatlan izgatottságot — mond Carlyle — a lekötött lélek e vak küzdelmét, azt a magasztos, bús, sovárgó elégületlenséget, mely minden szívet elfoglalt, Goethe csaknem a kétségbeesésig hajtotta. Mindenki érezte, de csak ő birt hangot adni neki.“ A világ, — mond tovább, — „siketté lett minden más hang iránt. Mert Werther az irodalom véérébe vevén magát s áthatván annak szellemét, egész faját teremté az érzelgős íróknak, kik Európaszerte dühöngtek és jajongtak, míg jobb hajnal nem derült, vagy a legrosszabb esetben a kimerült természet álmra nem hanyatlott, kitévén, hogy a pusztá jajgatás meddő dolog.“ ¹⁾ És aztán egész Németország könnytől és vizenyős érzelmes regényektől ázott. Coburgban az érzelgők egy a Irgalmasság és vezeklés rendjét“ alakítják. Leuchsenring, ki Goethe szerint „életmódból“ érzelgő, titkos társulatot szervez, az „Erzelem rend“-ét, melybe csak gyöngéd lelkek juthattak kiváltságból. S aztán Jean Paul szerint „minden embert s barmot (a kritikásokat kivéve) beölelő egyetemes szeretet támadt.“ ²⁾ Egy szóval már a reformatiótól tántorító csapást kapott, hit vakon tá-molyogva, néha a téboly felé látszék közeledni.

¹⁾ Fordította: Péczely József.

²⁾ Leidel „Goethe élete“ I. 227—228. ³⁾ U. ott. 196—197.

II.

Az egészséges és józan magyar természetre, legalább az olvasó közönségre nem kevesebb hatást gyakorolt ez érzelmes irány. Az első érzelmes ember irodalmunkban Kazinczy útján jelent meg s volt egy magyar ruhába öltöztetett, „hazánk vidékeire szállított“ német, a ki ott Adolf, emitt *Bácsmegyei* néven levelekben önti ki gyötrelmeit, ¹⁾ a ki „a megvetett szerelem gyötrelmei közt fetreng“ s „a leglármasb mulatságnak közepette is pityergőre áll a szája“ s már eleve oly természetű, kit „kevés napok megérlelhetnek a halálra.“ Aztán úgy is lesz. „Fonnyadni kezd. A ki őt élni és szenvedni hagyá, meghallgatja a szerencsétlen epedőnek kiáltásait. Intésére előáll a halál s kijegyzette azoknak jegyekkel, kik közel vannak a megszabaduláshoz“... míg aztán végre „a halál alvása csöndesen vitte át az örökkévalóság hosszú éjébe.“

Azt írja Kazinczy fordítása előszavában, hogy e mű egy falun töltött kedvetlen novembernek eredménye s hol Werther helyett, melyet úgy le akart fordítani, e mű akadt kezébe s így fordította le a „copiat és nem az originalt copirozta.“ Akármint és mint tette is azonban, a mű óriási hatást tett. Maga Kazinczy soha sem irt semmit ennél népszerűbbet, pedig hathatósan habozott, hogy kiadja-e s bárha már 1784-ben készült, csak 1789-ben adta ki.

Kiadatlan önéletiratában így szól: „Annyira nem ígérék a munkának szerencsét, hogy kieresztésére csak igen hosszas bátorítások után beszéltem rá magamat... Barátim erőszakkal éltek és szerencsével biztattak... A könyv oly nagy kedvességgel fogadtatott s oly közönséggel, melyre érdemes nem vala. Sokan vannak, kik azt szeretik még ma is minden dolgozásaim között. Nem kevesen és nemcsak szerelemben epedezők, phraseológiákat csináltak belőle; az ország elsőbb tisztviselői összegyűlének Rádaynénál Budán s felolvasták a könyvet, hogy abból lássák, hová fog emelkedetni nyelvünk; herczeg Batthyány Lajos pedig levelében köszönte meg, hogy azt adtam; s a kik idegen literatúrák productumaihoz szoktaták izlésöket, úgy hitték, hogy minden írónk közt én vagyok az az egy, a kit olvasni tudnak. Otományi Szabó László azt mondá nekem Váradon, midőn *Bácsmegyey* megjelent, hogy ez őtet *elboszorkányította*, — az *elbájolta*, nem volt még akkor forgásba hozva; és kell-e még több szerencséjének festésére, mintha azt mondom, hogy még a bajszos s csombókos Horváth Ádám is *elboszorkányítva* érzé magát általa s Manczit egy dalával tisztelé meg.“ ²⁾ És szóról-szóra úgy történt. Nem csak az öregek könnyeztek, az ifjak ábrándoztak s a szerelmesek irták leveleiket *Bácsmegyey* stíljában egymáshoz; hanem a „bajszos, csombókos“ Horváth Ádám is *elboszorkányított*.

Mindjárt a *Bácsmegyei* megjelenése után irt Kazinczinak 1789. jun. 18.

Az elragadtatást szó ki nem fejezheti eléggé, a mit Horváth a görög-deákos ember e regény miatt érez. Így ir a többek közt:

¹⁾ A német regény ez. Adolfs gesammelte Briefe. Leipzig in der Weygand'schen Buchhandlung. 1788. 224 l. kis 8°. Magyarul: *Bácsmegyeinek* összeszedett levelei. Költött történet. Kassán Ellinger János József, Ts. k. privil. könyvnyomtatónál 1789. A Rákóczy tisztelőinek van ajánlva.

²⁾ Idézve Heinrich Guszt-nál. Figyelő 1878 és Olcsó Könyvtár 60 szám. 26. l.

„S miért, kedves Kazinczym! miért dicsőítesz egy halandót, már akármely angyali érzésekkel bírjon is annak szíve, azzal, hogy előbocsátott Jelentésedben, költött történeted, magyarrá tett románának nevezed? S hát él-e olyan, vagy élt-e előtte valaki, a ki úgy gondolkodhatott, hogy gondolatainak magyarrá tétele ilyen felséges legyen! engedj meg szokimondásomnak, hogy nem hiszem; ujjal mutatnám ki minden levelen azokat az érzékeny kifejezéseket, melyeket ektypusokban nem képzelhetek, ha szinte az legszerencsésebb francia elméből költ is, magyartól pedig sem nem látam, sem talán nem is várhatok. Azokra figyelve szenderegtem én el olyan édesen, hogy veteményes kertemből háromszor szaladtam író szobámba; és ott asztalkám előtt a falra akasztott képedre tekintettem. S ilyen panaszra fakadtam: hogy vagyon oh tökéletes tudomány! emberi hiányos mesterség; hogy Kazinczy fejében elképzeltetésig ki nem rajzoltad agyvelejét, hadd látnám azt a csodálatos mechanizmust, melyet abban véghez visz ama méltó halhatatlan lélek, a kinek ilyen angyali gondolatai vagynak.“ Aztán félbe hagyja a levélírást és megint olvassa s majd megint a levelet folytatja, de folyton eszében vannak ama „szent gondolatok, melyek egy testtel terhelt lélekbe csak akkor férhetnének; ha a testtől megszabadul“ — s szinte öröngésbe esik, majd „lantos muzsáját“ hívja, hogy próbálja „accompagnirozni a szerencsétlen *Bácsmegyei* siralmas énekeit“ s aztán verset ír, majd még egyet a *Bácsmegyey* szájába adva a „Magyar Muscumban.“ (Pest, 1788—89 I. 364. l.)

Szemeimből árvizmódra
Folynak alá könnyeim,
Apadhatatlan források
Lettenek két szemeim.
Minden óra reszketésre
Kényszeríti szívemet,
A gond, a sok jaj s aggódás
Rövidíti életemet.

Csokonay pedig a Lilla dalok közt szól róla:

Ah, midőn táromba látom
Ezt a kedves könyvemet;
Egy leánykám s egy barátom
Sorsa vérzi szívemet. (XLV. dal.)

Ugyancsak a Wertherismus hozta divatba a regényeknek levélalakban írását, mely a lyrán kívül az erős és fájdalmas alanyiáságnak legjobb nyilatkozás módja. ¹⁾ Azelőtt is, utóbb is, a kedély természetesen öntött ki egy-egy levélben, mely barátához íratott, vagy aztán naplóban, mely nem más, mint egy önmagával való levelezés. Így öntötte ki pl. szerelmi bajait Kölcsey Ferencz Kállayhoz írott leveleiben, mely egymás mellé téve lyrai regényt tesz. De tulajdonképen a Kisfaludy Sándor Himfy szerelmei, mi egyéb mint egy Werther-féle lyrai regény dal formában, melyek egymást az események rendében követik s utóbb ő maga a saját és Szegedi Róza leveleiből egy lyrai regényt tervez. Ugyanígy önti Vitkovics Mihály levelekbe szerencsétlen szerelmét egy egri szépség iránt, míg végre csalódásai majdnem a sir szélére hajtják; de aztán ki-gyógyul s megházasodik. De senkinél nem jelent meg tisztábban a Wertherismus, mint Kármánál híres elbeszélésében a „Fanni hagyományában.“ Itt az érzel-

¹⁾ Így vannak írva Richardsontól Pamela, Gradison, Rousseau-tól a Nouvelle Héloïse s a Werther is Goethénél.

messég a nőben van s ennek az iránynak igen értékes és nemes nyilatkozata ez. (1794.) Rideg apja, rossz mostohája és testvérei szeretetlensége közt hervad el Fanni „valamely kedves melancholiában és szomoru hallgatásban, melyet csak némely jobb barátnéi előtt tett le.“ „Soha sem panaszkodott, csak néha a magánosságban folytak keservesen könnyei, csak néha kíváncskodott megboldogult anyjához.“ Szerelmében rideg atyja gátolja meg s „ő, kit a szeretetlenség hidege meg nem emésztett, elhervadt a szeretet édes melege alatt.“ Majd forrólabzába esik és meghal, naplóját azonban kedvesére hagyja „beléje pecsételve azokat a könnyeket, melyeket oda hullatott s azokat a gyötrelmeket, melyeket oda kiöntött“ s elszáll ama másik világba, hol „szabadon szerethetünk.“ Ez tragicus és szép is. A szívnek amaz egyszerű és nemes tragoediája, melynek benső története van s a vérmérsékletben s az öröklött hajlamokban gyökerezik s mely kikerülhetetlen végzet felé hajt oly viszonyok közt is, mikkel egy más könnyen megküzd vagy beléjük sem bonyolódik.

De aztán jön rá vagy megelőzi ezt az érzelmes regények egész könnyzuhánya, így a Miller *Szigvart*-ja Barezafalvi Szabó Dávidtól (1788), ki minden lapon vagy háromszor sir, sír az is a kiről ir s az is, a kinek ir. Aztán egy másik zuhany a kedves Lafontaine-ből, jönnek rendre „Fedor és Mária, vagy a holtig tartó ritka hűség és a nagyravágyásból származott gyászos, de méltó szerencsétlenség tükröje. N. V. Ajtay Sámuel által (1805)“ „Angyalffy Károlynak jegyzőkönyve“ — átdolgozásban (1810), majd „A Különcz. Egy az emberi szívből vett rajz. Magyarra ford. Almási Balogh Pál (1829), melyre a Kritikai lapok (IV.) a következő epigrammát csinálta:

Honnan a hálátlan rég sirba taszíta s nyugodtan,
Mért fordítál meg, balga te, szörnyü magyar. 1)

Aztán Deáky Fülöp Sámuel adja a „Természet és szerelem“ „Tinka vagy a férfi próba“ címűeket (1832—33), és jó egy csomó eredeti mű is az u. n. regénytárakban; de egy sem szörnyebb mint a „Maré vára,“ eredeti magy. román a magyar előidőkből Náray Náráj Antaltól (1824) oly mű, a melyből írója szerint a legártatlanabb gyermek is csak épülne erkölcsileg. Valóban nem épen botor mű; de a sentimentalismusban a véghatárt jelenti. A hős mintegy a zsebiben hordja a szívét és könyzacskóit, mint valami spongyát a szükség szerint csak megcsavarja s omlának a szükséges mennyiségű cseppek. Ez egyszersmind bizonyítéka, hogy nálunk, mint majdnem minden irodalmi mozgalom, az érzéesség is néhány évvel később kezdődött, mint nyugaton; de tovább is tartott jóval. Az irodalom dorongolta, a neves írók lenézték; de a közönség csak olvasta s az ártatlan lánykák sóhajtoztak mellette. A Kritikai lapok (I—IV.) ilyen epigrammokat szor rá:

Oh Maré, Maré tetemes bűn, szörnye korunknak!
Góg szüle, ámbátor életed árva, sovány.
Mátra nem oly sziklás mint stylusod; és mi szövésed?
Mostani kor pityereg hajdani pletyka miatt,

Meg:

Maré vára dagadsz, szólj, ily iszonyuan mi pöffent?
„A tengernyi pityer s a zivatarnyi sóhaj.“

De sőt az érzélgősség secundár, tertiár kiadásban világfájdalom és rosszul értelmezett alanyi pessimismus

1) A német 1799-ből való.

nevek alatt ma is létezik, s bizonyosan minden embernek életében van ily időszak, midőn egyszer-egyszer bár sóhajtván kívánja a halált legalább azért, hogy megpróbálja, hogy az érdekelték mennyire fogják megsiratni.

III.

Jellemző dolog, hogy a mi nagy érdemű Fáy Andrásunk, ki esküdt ellensége volt az érzélgősnek, ifjú korában maga is hódolt ez iránynak. Gyermekkorában és neveltetése még a múlt évszázadba esik. Elméjét gyermekkorában Patakon túlságosan megterhelik s már 12 éves korában kész tudós. Mily erős volt benne a lélek ifjusága, hogy férfi és öreg koráról, mégis azt jegyezheték meg, hogy folyton ifjú maradt! Ismerve a kor hangulatát, nem a véletlen dolga az, hogy ifjuságában Pozsonyban a sentimentalis irodalom mindennapi kenyerre. Olvassa Müllert, Claurent, Lafontaine-t (a németet) és Kotzebue Leontináját, kinek keze, ha csak kedvese érintette, már reszketett. Az sem csoda hát, ha első szépirodalmi művében, a *Bokrétában*, melylyel hazájának 1807-ben kedveskedett, — ily cyclusokat találunk többek közt: „Fanni vagy a szerencsétlen szerelem, Erzsí vagy a szerencsés szerelem s Laura vagy a megvetett szerelem“ és verseket, melyekben sir, nyögdel Mathisson jelszava szerint s a sirnál így jajgat:

Itt áztassa hamvam a harmat és sirom
Itt fedjen, ha élet-zsirom
Sirba sirom.

Azonban a gyógyulás nyomon következett. Az érzélgő olvasmányokat fölváltja Sterne, Fielding, Swift, Rabelais, Lesage, Jean Paul, Lichtenberg s eltanulja a ferdeségek fölismerésének módszerét s lett ő maga a legegészségesebb szellem ama kor írói közt. Ez a lelki és testi egészség az ő legkiválóbb vonása. Egészségesen irt, egészségesen élt és cselekedett s egészséges dolgokra törekedett. Kaczagott azokon, kik egészségtelenségnek mutatták magokat affectatióból; mert van valami érdekes abban, ha gyöngéledőknek nézünk ki és sajnálkozott azokon, kik betegeknek születtek vagy azaz lettek a társadalom miatt. Azonban nem lett sem világfájdalmas, sem pessimista, ő orvos volt és nem sirató a temetésen. Ez a két szó, a mivel kifejezhetnők munkás célzatait: „hasznos humanismus.“ Ezért van hogy a legegészségesebb dolgokat olvasta folyton, nap renden van nála Helvetius, Bayle, Rousseau, Locke, Basedow, Fenelon s ezért van, hogy bármit írjon, egyenesen bevallott célja mindig az oktatás. Ezt teszi, ha komoly, ha víg, ha nevet, ha humorizál. Ez átalakuláshoz Fáynak első munkája megjelenése után 10 év kellett s második művét már a nemzet szolgálatára adta „Próbátétel a máj nevelés két nevezetes hibáiról“ (1816).

Láttuk, hogy Fáy András gyermekkorában két hibás dolog történt az ő nevelésében, a gyorsan és sokat tanulatás (tömés) és az érzélgős irány megkedveltetése. Ez az a két „nevezetes hiba“, melyről e művet írta. Azt mondja Fáy, hogy minden érző lény célja a *boldogság*, a természetéhez alkalmaztatott *jóllétel*. Ez pedig áll: a test jóllétéből. A boldogság elérésének módja le van téve a természetben és vallásban s ennek fölfedezésére tehetségeink vannak. Ezek vagy állatiak t. i. ezek a test tagjai s az érzékenység vagy erkölcsi, t. i. a szív érzései, az akaró és megfontoló értelem, az emlékező és képzelő erő. Ezek tökéletesíté-

sére szolgálnak: 1. a kifejtés; 2. a nevelés; 3. az önformálás.

A nevelés pedig vagy *cselekvő* (positiva) vagy *mulasztó* (negativa), a mennyiben vagy tökéletesíti vagy fölvigyáz. Mivel pedig csak a természetszerinti nevelés lehet jó, tehát a mai nevelés 2 nevezetes hibája:

1. Az idejekorán való nevelés (ő 10 év előtt korainak tartja).

2. Az *elérzékenyülés*, mely a kor betegsége.

Az *elérzékenyülés* „az akaratszerűen azon beteges igaztossága, mely szerint a szív a maga érzéseivel fogva sok olyan valódi vagy képzelte tárgyak és esetek által, meghatározottatik (fölingereltetik), melyek vele vagy semmi összeköttetésben nincsenek vagy csupán a képzelő erő által köttetnek vele együtt; ha pedig vele összeköttetésben vagynak, azt a kelletinél jobban megindítják“ (109—110). Az *elérzékenyülés* tehát betegség, mely felbontja a tehetségek egyarányu munkásságát és az ily ember soha boldog nem lehet, mert nem egészséges testileg, nincs benne kedv és életöröm és megelégedés. Nem lehet boldog, mert rokonszenvet nem ébreszt s az ilyen kiváltképpen házasságra ne lépjen. Az *elérzékenyülésnek* több születésbeli oka is lehet; de főképen előmozdítottatik az *érzékeny nevelés* által. Az *érzékeny nevelés* pedig az *érzések cselekvő nevelésében* áll, holott ennek csak negatívnak kellene lenni. Ez történik: 1. a neveléssel való *érzékeny bánás*; 2. a képzelő erő *csigázása*; és 3. mindazon nevelésbeli hibák által, melyek tetheli gyengeséget okoznak.

A képzelő erő *tulszigázása* okozza az *andalgásra* való hajlandóságot, mely korlátain túllépve, annál pusztítóbb, mert az emberek az *érzékeny szív palástjával* fedeztetik. Ez pedig előmozdítottatik: 1. a *novendék dologtalansága*; 2. az *igazságnak a novendék elé leplezve való előadása*; 3. a *szép művészetek tulságos üzése*; 4. az *érzékeny művek, milyekkel a könyvrajztromok tömve, mohó olvasása által*. (Mint Höltz, Mathisson, Kleist). Ezek megvesztegetik a képzelő erőt, hamis fogalmat nyujtanak az erényről, utánozni próbálja az ifju hőseit, Rinaldo, Moor, Abellino, Meinau, Szigvart, Werther kívánna lenni, a leány meg Kotzebue vagy Lafontaine valamely hősnője; hasonló befolyást gyakorol a játékszin korai látogatása is, és főképen a *gyerekszinház*.

Az ilyen *elérzékenyült ember* pedig vak is, tehetetlen is. Azt hiszi, hogy minden jó és szép érzés birtokában van, holott még érző szíve is eltompult. Olyan az ő szíve, mint egy járt híd, a melyen most aranyat szállítanak, majd egy tót hoz agyagserepet rajta. Sok érzései közt érzéketlen és tompa, mint a hajós a sok víz közt szomjan veszhet a tengeren. Be gyakor eset, hogy az oly férj, ki Domitianussal egy csirke megölésén jelen nem tudna lenni, feleségének zsarnoka s az aszszony, ki pityerreg kanárija halálán, férjének Xantippeje, „A ki sokat olvas, ritkán derék ember; a ki sokat érez, ritkán érez jól“ (136 l.).

Az akkori nevelés e két hibájából Fáy megrendítő következtetéseket von ki. Szerinte ezek okai a nemi érzékek korai fölgerjedésének, a korai szerelmi hajlamoknak s a mai generatio testi elcsúszulásának, az erkölcsi sülyedésnek, miből foly, hogy az emberiség a tudományt rosszra, csalásra és hamisításra használja. Ez a visszaélés pedig annál könnyebb, mert az embernek „nincs csak egy bölcsesége is, melynek bolondság s csak egy virtusa is, melynek véték ne lenne szomszédja“ (147 l.).

Azonban nemcsak e, hanem szépirodalmi műveiben is üldözi Fáy az *érzelgést*. Az „*Érzélgés és világfolyása*“ (1824) cz. elbeszélése egyenesen arról szól, hogy az ily *érzelgőt* hogy szedi rá a hamis külszin. Így jár az *érzelgő Nyarády*, kit okos, józan barátja hiában int s rászedi egy kalandorné s annak romlott leánya Bártfán. Pénzt, ajándékot csikarnak ki tőle, lefözik, szívét összezuzzák s midőn jötteteit fölhányja, a leány kikaczagja s így szól: Sohase számolgassa ujjain azokat édes Nyarádím. Elég unalmat nyeltem értök. Mivelt elméjű nőszemélyre nézve nincs a sohajtozó *érzelgőnél* egyszerűbb (együgyűbb) és untatóbb állat a világon. Untatása mellett még arra is késztet, hogy kapott formaruháját hordozzuk s mi is vele turbékolni tanuljunk. Szerencse, hogy hajlékony és gyanutlan szívöknél fogva könnyen mellőzhető s erre számoltam én is. Most jobbat nem tehet ön, mintha jó képet mutat a vesztességhez és ezt tanácslom is.“ Igaz nagy cynismus, de e praedikatio a szerzőé, ki lekaczagtatja azt, kit előbb a leánynyal az erdőben sétáltatott, hol Klopstock Messiasát olvasták s beszélgetésbe merültek a lélek halhatatlanságáról.

Nagy regényében a *Bélteky-házban* (1832) is vissza-visszatér e tárgyra. Egy helyt pl. így szól: „Olyanok az *érzelgők* a világbán, mint azon generalok, kik szép csataterveket tesznek föl a papírra; de a csatamezőn rendesen elvesztik azokat.“ Rajzol is aztán egy fajkép-félet (typus) épen azon mód szerint, mint a hogy az *érzelgés* rosz hatásait a probatétben bizonyitgatta s ez alak *Olmay*. Olmay szereti Laurát vad lánggal, Laura előbb viszonozza szerelmét, de majd követelő modorát megunja s Kéry br. felé hajlik. Ekkor dühében Olmay Kéryt párbajban megöli. Laura teljesen elhűl tőle, mire Olmay, kinek atyja fia nevelésével keveset foglalkozék épen azon korban, „mely csupa láng megfontolás nélkül s a fiu regény olvasáshoz szokék“, — így teljesen „megmételvezett“ képzelettel Abellino, Rinaldo, röviden már akkor rabló kívánt lenni, — most elkeseredésében azzá is lett; mert nála „rokon véralakat, ifju tűz, heves képzelet fölfogják a rabló hősöket s elhanyagolt neveltetése mellett, már korán méltó példányokul képezé ki azokat nála a beteg képzelet.“ (V. 171 l.).

De ugyane, a Széchenyi-féle *Hitel* szellemében irt regényben az által is üldözi az *érzelgést*, hogy benne ezenkívül egyetlen ily alak sincs, sőt a szerelem delejes észvesztő hatalmát ijesztően, pusztításaiban rajzolja, kik rendesen hajlamaik ellen mennek férjhez s boldogok lesznek kötelességeik teljesítésében. Mi más e tan, mint ellentéte az *érzelgés* tanának, t. i. nemcsak az első szerelem boldogít, — sőt a boldogság föltétlen alapja nem is a szerelem. „Ha a leány — így szól — mindenkor csak szívének sugalata után egyedül kedvesét választhatná férjének, kevés házasság fogott volna megszövetni a föld golyóján.“ Így tehát voltaképen az egész regény az *érzelgős irány* elleni antagonismus, midőn a kötelesség erkölcsi eszméjét teszi a szenvedély helyébe, azt mondván, hogy hivatásának betöltése a nem boldog szerelme is megörzi az elbukástól s valamely nemes szenvedély gyakorlása kielégít akkor is, ha a szív ábrándjaiban csalódott.

Ime, ha jól sejtem, Fáy ezáltal a kornak egyik nagy nevelője. Az ily tanítások által érdemelte ki, a legnagyobb magyar gr. Széchenyi István e mondását: „Az igaz barát, az igaz hazafi nem hízlekedik érdem

nélkül nem dicsér; ő mindég és mindenütt igazat mond.
— (Ilyen) Fáy András! —

Kolozsvár, 1885. okt. 31.

Dr. Ferenczi Zoltán.

Kolozsvár iskolaszékéről.

(Az „Egyetértés” tanügyi rovatvezetőjének szives figyelmébe ajánlva.)

Politikai napilapjaink közül az „Egyetértés” az, mely tanügyi mozgalmainkat leginkább figyelemmel kíséri, ezekről a legkimerítőbb és szakavatott értesítőket közöl, miért fogadja kiváló elismerésünk kifejezését. De éppen azon hálás lekötöttség, mellyel az „Egyetértés” t. tanügyi rovatvezetőjének tartozunk, parancsolja, hogy a nevezett lapban esetleg megjelent, és minden alapot nélkülöző, közleményeket a maguk valódi értékökre szállítsunk le.

Az „Egyetértés” október hó 25-iki számában Kolozsvár város érdemes iskolaszékének eljárásáról egy tendenciózus, rozsakaratu közlemény jelent meg, melyet az ügy érdekében szó nélkül nem hagyhatunk.

Igaz ugyan, hogy a kérdéselt cikk megjelenése óta, már adtunk ki egy számot lapunkból, de ebben tisztán a tantestületi közgyűlés ügyeivel kelletvén foglalkoznunk, nem juttathattunk tért arra, hogy a fennebb idézett közleményre válaszoljunk, ezt azonban most megtenni halaszthatlan kötelességünknek ismerjük.

T. olvasóink tájékozása végett szószerint közöljük a kifogásolt cikkekcskét:

— *Tanítóbéválasztási mizeriék.* Hogy választásoknál általában nem mindig a legméltóbb a győztes, azon csak igen naiv kedély csodálkozhatnak. De hogy főleg vidéken, főleg kisebb helyiségekben, mily fegyverekkel győznek egyes tanítójelöltek, arról néha-néha igen furcsa híreket olvashatunk. Van, a ki itatja választóit, van a ki pénzét igér egyeseknek, van a ki a papban azt a reményt ébreszti, hogy hűséges szolgája lesz minden dologban. Ezeket tudván, éppen séggel nem csodálkoztunk ama történeten, mely egy szegény, törekvő tanítójelöltön esett meg, és melyet az alábbiakban saját levele alapján elbeszélünk. Ha az esetet közöljük, nem ritkasága indít rá, hanem, hogy köztudomásra jutván, a megbotránkozás amaz érzelmét költse, mely egyedül alkalmas arra, hogy ily eseteket lehetlenné tegyen. A levélirő nevéét elhallgatjuk, de kívánatra szolgálunk vele. A tényt a levélirő így mondja el.

«Csaknem ezelőtt egy évvel történt Erdély bércezes hazánk ama városában, melyet közönségesen «Erdély Athénjének» szoktak geográfusaink nevezni. E város m. t. iskolaszéke pályázatot hirdetett egy városi tanítói állomás betöltésére. Szokás szerint, tömegesen konkuráltak; s a pályázaton mindenféle osztályzatu bizonyítványok képviselve voltak. A többek között két ifju volt a pályázatra jelentkezők között, kik egyformán szerették volna elnyerni a kérdéses állomást. Mindketten e város szülöttjei valának; itt tanultak, itt nőttek fel és itt is végeztek. Egyik éppen ezelőtt három évvel végzett és azóta folytonosan, mint hivatalnokok, irodában töltve az időt, kereste kenyerét. E mellett érdeme az volt még, hogy mint józan életű, szelíd erkölcsű ember volt mindenki előtt ismeretes. A másik ifju épen két annyi idővel előbb végezte kuzusát el, mint az első, és kétszerte jobb eredményü bizonyítványt is nyert. És képsítése idejétől kezdve folytonosan tanítással foglalkozott és pedig két főrangu erdélyi családnál. Ez utóbbi rendre járta a választó tagokat és kevés kivétellel mindnyájan biztatták az ifjut, és szavazatukat neki ígérték. Mikor ez ifjut a befolyásos, nagytekintélyü, komoly erkölcsű férfiak mindenike csaknem így biztatta: reménytel és a szép jövő várakozásával eltelve, könnyü lélekkel és szívében boldogsággal eltelve, visszatávozik, hogy nevelői működését folytassa még; a míg a várva-várt és csaknem bizonyosan neki ígérkező állandó állomást el kell foglalnia. Elérkezett a választási nap. Nagy számmal gyűltek össze a mélyen tisztelt iskolaszéki tagok. Az elnök szavazásra szólítja fel a választókat, miután kiemelte, a kandidáltak közül ki lenne a legalkalmasabb a kérdéses hely betöltésére. A gyűlésnek közvéleményü hangulata már-már arra akar kiütni, hogy azt az ifjut válaszzák meg, a ki mind bizonyítványai, mind folytonos nevelői működésbeli érdemei által leginkább megérdemli a fenforgó

állomást. A gyűlésnek eme hangulata kétségbe ejté a másik érdekelte ifjut, ki veszve látva már ügyét, utolsó segítségéhez fordult és kevés számú részére hajló, de nagy befolyásu választóinak fülebe sugja, hogy ha őt válaszzák meg: kész lesz egy félévig díj nélkül is tanítani. Ekkor az illető választó föláll és javaslatát előterjeszti. S az igazság útjáról ekkor eltér a t. választók sokasága, s így szól: »Nó jól van, hát legyen ön a győztes, mert legalább e félévre járó összeget ugy is van hová tennie a sokfelé költsékező városnak!« Maga a cikkirő az az ifju. kit ilyenén módon kijátszottak. Helyesen mondja levelében: «S nem fordul-e akárhány helyen és akárhányszor is elő a bemutatott példához hasonló?! Hiszen mennyivel gyakoribban és könnyebben fordulhat pláne olyan helyen elő; ha fölteszem távolabbi s nem oly ismert helyekre nyújtja az illető dokumentumait be! Aligha elhiszik azon szerencsésnek nevezhető kartársaim, a kik állandó állomásban vannak, hogy már hat hosszú éven át folytonosan küldözöm a szélrózsa minden irányába távolságot nem is tekintve, diplomáimat és nagy uraktól kapott ajánló leveleimet; de mind hiában, — mert a vége is csak mindig az, már könyv nélkül is jól tudom: „A kért állomás mással töltetvén be, bizonyítványait visszaszármozatom.»

E közleményben nincs ugyan határozottan kifejezve, hogy Kolozsvár város iskolaszékének eljárását akarja ismertetni, de miután Erdélyről van szó, s a t. cikkirő szükségesnek találja felemlíteni, hogy Erdély Athenejéről beszél, mindenki könnyen kitalálhatja, hogy melyik az a város, a melynek iskolaszéke állítólag oly botránys dolgot művelt, a minek közlése már csak azért is szükséges, hogy ily esetek ismétlődését lehetlenné tegyen.

Mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy fennebbi közleményt Bartók László nevelő úr szives volt megelőzőleg alólirottának, mint e lapok szerkesztőjének, közlés végett beküldeni.

Tudva azt, hogy e cikkeknek minden egyes pasusa alaptalan rágalom, mint közölhetlent, társaihoz sorakoztattam. Miután azonban a közlemény legnagyobb része az „Egyetértés”-ben megjelent s innen több politikai vidéki lap, sőt egyes tanügyi lapok is átvették, a félrevezetett olvasó közönség felvilágosítására kötelességem kijelenteni, hogy bár a fennebb jelölt tanító-választás Kolozsvár városában történt, de abból, hogy az az idézett módon ejtetett volna meg, egyetlen szó sem igaz.

Nem szorult ugyan az én védelmemre sem Kolozsvár város iskolaszéke, sem az általa megválasztott tanító, de az igazság érdekében kénytelen vagyok a való tényállást a következőkben előadni:

A múlt év nyarán Kolozsvár város iskolaszéke a II-ik községi iskolánál egy újabb tanítói állomást szervezvé, erre a szokott módon pályázatot hirdetett. A választás a törvényes formáknak minden tekintetben megfelelően ejtetett meg. Azon állításból, hogy a választó gyűlésen a közvélemény hangulata már-már Bartók László ur felé irányult volna s e feletti kétségbeesésében a másik jelölt azon ajánlatot tevő, hogy megválasztása esetén egy félévig ingyen fog tanítani, egyetlen árva szó sem igaz. A megválasztott, a dolog természetes rendje szerint e gyűlésen jelen sem lehetett, ilyen nyilatkozatot a választást megelőzőleg senkinek sem tett; különben is Kolozsvár városi iskolaszékének tekintélyes tagjairól egy ily nyilatkozat figyelembe vétele fel sem tételezhető.

Cikkirő különben nem a legnagyobb szerénységgel beszél önmagáról, midőn 6 évi nevelői működését a másíknak 3 évi hivatalnokoskodásával veti egybe, továbbá, midőn okleveleik fokozatáról tesz említést.

Ha t. Bartók úr nem tudná, értésére adjuk, hogy a megválasztott is foglalkozott ám megelőzőleg tanítással, igaz ugyan, hogy csak magántanító volt, de hisz ez majdnem egyre megy a magánnevelői működéssel.

Az oklevelek felemlített fokozati különbségét, adig, míg az ellenkezőről meg nem győződünk, egyszerűen el nem hisszük. Különbösen sem tulajdonítunk a gyakorlati életben valami nagy fontosságot annak, hogy vajjon kitűnően vagy dicséretesen képesített tanító-e valaki, csak legyen mindenik általánosságban jó tanító; s hogy a megválasztott csakugyan jó tanító, bebizonyította egy évi buzgó és sikeres működésével, a melynek eredménye alapján a városi iskolaszék egyhangulag rendes tanítónak léptette elő.

Sajnáljuk ugyan, hogy Bartók úr 6 év óta folytonosan sikertelenül pályázik, de ha az egyes választó testületekről a fennebbi módon nyilatkozott esetleg más alkalommal is, úgy e körülményen legkevésbé sem csudálkozhatunk. Haug nyilatkozatokkal, rágalmazással stb. bajos boldogulni. E tárgygyal kapcsolatban volna még egy-más elmondandó tanítójelöltjeink érdekében, de tér hiánya miatt ezt most mellőzzük, majd lesz talán erre alkalmunk máskor.

Még csak az „Egyetértés“ igen tisztelt tudósítóját kérjük arra, hogy a közlött cikkkecske alaptalanságát b. lapjában jelezni sziveskedjék.

Rieger Imre.

Egyesületi élet.

A „Háromszékmegyei Tanítótestület“ évi rendes közgyűlését október 30. és 31. napjain Seps-Szentgyörgyön a tanácsház dísztermében számos érdeklődő közönség és 140 testületi tag jelenlétében tartotta meg.

Az első nap délelőtt 10 órakor Baló László elnök egy csinos és eszmékben gazdag beszéddel a gyűlést megnyitotta. E megnyitó beszéd éljenzéssel fogadtatván, jegyzőkönyvbe iratni határozatott.

A napirend megállapítása után kiküldettek a humán intézetek és iskolák megtekintésére, a gyakorlati tanítás megbíráására, a tisztviselők szavazatszedésére, a jótékony-célú estély jövedelmének számbavételére a bizottságok.

Gyöngyösi István titkár felolvasta az 1884—85. testületi évről s az elmúlt 3 éves időszakról szóló terjedelmes jelentését, mely hű képét adta a testület munkálkodásának. Így nevezetesen kimutatta jelentésében a központi választmány és a járáskörök működését. Rámutatott azon alkotásokra, melyek a lefolyt időszakban a tanítók anyagi és szellemi jóllétének és előhaladásának céljából érvényre lettek emelve.

A központi választmány véleményes indítványai közül nagy lelkesedéssel fogadta a közgyűlés azt, mely az Erdély-részi kulturregyesületbe alapító tagul való belépését czélozta.

Az országos tanítói árvaház 3000 frtos alapítójával, miután ezen ügy kivitele nehézségekkel s jelentékeny anyagi áldozattal van összekötve, a testület ezuttal nem léphet be; azonban a segélyezést az eddigi gyakorlat szerint fenntartja.

A budapesti tanítóknak s különösen a népnevelők egyesületének, a III-ik egyetemes tanítógyűlés Budapesten lakó végrehajtó bizottsági tagjainak a tanügy körül szerzett érdemei s különösen a vidéki tanítótság anyagi és szellemi előhaladása s jóllétének előmozdítása érdekében tett önzetlen fáradozásaiért jegyzőkönyvi elismerést szavazott a közgyűlés.

A megyei földrajzi tankönyv pályázat útján való megírásának kérdése, az e célra tett ajánlatok meg nem kapathatása miatt, jobb időkre halasztatott.

A választmánynak a tanítói nyugalomdíjtörvény revíziója és az ötödéves korpótlék tárgyában hozott véleményes jelentése jóváhagyó tudomásul vétetett.

A megye közönségéhez a központi tanítói könyvtár segélyezése iránti új kérés küldése határozatba ment.

A tanítótestület hivatalos közlönyéül a megyében nagy elterjedésnek örvendő „Székely Nemzet“ lett elfogadva.

A testületi „Évkönyv“-nek minden 3-ik évben való kiadása elhatározatott.

A segélyegyleti és tanácskozási ügyrend kinyomatása és minden tagnak való kézbesítése határozattá emeltetett.

A létesítendő központi tanítói könyvtár bizottságának elnöke Komáromy Andor kir. tanfelügyelő ur gyűlésre nem jelenhetvén meg s így jelentését nem tehetvén meg, határozza közgyűlés, hogy az elnökség kérjen felvilágosítást nevezett bizottsági elnöktől az ügy állásáról s ezt hozza a járáskörök útján a tagok tudomására.

Emlékbeszédek tartattak Simó Dénes felett Dr. Szász István és Mengel Pál felett Vajna Mihály által.

Élénk vitára adott alkalmat a járáskörök által „A tanító teendői a tanulók vallás-erkölcsi érzésének felébresztése és fejlesztése érdekében“ című tételről kidolgozott munkálatokra irt bírálata Bodola Sándornak. Nevezett bíráló a központi választmány által reá bízott feladatnak nem felelvén meg, e kérdést közgyűlés a választmányhoz útasította vissza.

Kovács Dénes a folyó évben Budapesten tartott III. egyetemes tanítógyűlés végrehajtó bizottságának naggyűléséről tette meg jelentését, mely örvendetesen tudomásul vétetett.

A kiküldött számvizsgáló biz. nevében tette meg ezután jelentését Gyöngyösi István, mely tudomásul vétetvén, pénztáros Nagy Károlynak a szabályszerű felmentvény megadatott.

Kásás György román nemzetiségű, de magyar tanylevű községi iskolánál működő tanító az Erdély-részi kulturregyesület alapjára 10 éven át évenként 5 frt részletfizetéssel felajánlott 50 frt adománya lelkes éljenzéssel az első napi közgyűlés tárgysorozatát kimerítette.

Gyűlés vége d. u. $\frac{1}{2}$ 3 órakor, mikor is közel 100 terítékű bankettre mentek a tagok. Áldomás mondatott Trefort Ágoston miniszter ur ó nagyméltóságára, Gönczy Pál miniszteri tanácsos, Pótsa József főispán és Báró Apor Gábor alispán ó méltóságaikra stb.

Este pedig az „Országos tanítói árvaház,“ „Eötvös-alap“ és a testület „Segélyegylet“-e javára társas estély rendeztetett, mely 64 frt 94 krt jövedelmezett.

A második napi közgyűlést vezette László Lukács alnök. Gyűlés kezdete délelőtt 10 órakor.

Miután a kiküldött bizottságok jelentéseiket megtették, következett a napirend első tárgya: a segélyegylet titkáranak, Gyöngyösi Istvánnak jelentése, mely tudomásul vétetett.

A központi tisztviselői kör a következő három évre következőleg alakított meg: elnök lett M. Székely János kézdivásárhelyi a beadott 92 szavazatból 76-tal, másodelnök Kádár Lajos laborfalvi 46-tal, titkár Gyöngyösi István kézdivásárhelyi 82-vel, pénztáros Váncsa György sepsiszentgyörgyi 29, jegyzők: Kovács Dénes uzoni 70 és Vajna Mihály kovásznai tanítók 62-vel.

A segélyegyleti választmány következőleg alakított meg. Beadatott 77 szavazat. Vezér-igazgató Baló László kézdivásárhelyi 64, aligazgató Szabó Lajos pákói 65, titkár

Vajna Károly kézdivásárhelyi 61, pénztáros Barabás Mór kézdivásárhelyi 42, igazgatók: László Lukács illyefalvi 47, Sipos Samu léczfalvi 53, Nagy Károly kézdivásárhelyi 36, Kis Károly kézdivásárhelyi 36, Fábián Károly árkosi 49, póttagok lettek: Csinádi Lajos sepsiszentgyörgyi, Cseh Lajos körösi és Csulak Lajos bodolai tanítók, minnannyian 55 szavazattal.

Ezután felolvassa M. Székely János segély-egyleti pénztáros számadós jelentését, mely szerint tesz az alap vagyona készpénzben 206 frt 08 krt, a temetkezési alap pedig 5 frt 75 krt.

Csinádi Lajos tanulságos felolvasást tartott a méhészet köréből, melynek a hivatalos közlönyben való közléséről gondoskodni választmány bizatott meg; felolvasónak pedig jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott. Ez ügyvel kapcsolatosan meleg és lelkes szavakban hivta fel a testületet a méhészet, a fanemesítés terjesztése s általában a növényfoglalkozás és állattenyésztés fontos kérdéseire megyei közgazdasági előadó tek. Kőkösi Endre ur, ki ígéretet tett egyszermind arra nézve is, hogy a miniszterium által rendelkezésre bocsátott Tormay Béla-féle gazdasági szakkönyvet szívesen engedi át azon tagoknak, kik tanulmányozni óhajtják. Ezen egész ügyet bővebb tanulmányozás végett közgyűlés átteszi a választmányhoz. Előadó urnak pedig jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott.

A társas estélyen működő tagoknak, név szerint: Harmath Domokosné urasszony, Lengyel Ilona k. a., Zayzon Farkas, Finta Géza, Baló László uraknak, a kézdivásárhelyi tanítói dalkörnek jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott, mit is sietünk nyilvánosságra hozni.

Nem mulaszthatjuk el egyszermind a jegyzőkönyvi köszönet kifejezése mellett itt is meleg köszönetünket nyilvánítani a tek. városi előljárásnak s különösen tek. Gyárfás Lajos városi főjegyző, helyettes polgármester urnak, az olvasó-egyesület választmányának, az elszállásoló és társas estélyt rendező bizottságnak, a város nemes polgárainak azon szívélyes támogatásért, melyvel közgyűlésünk sikerét fáradhatatlan közreműködésükkel előmozdítani szívesek voltak.

A jövő évi közgyűlés helyéül Kézdi-Vásárhely város jelöltetvén ki, a gyűlés másodelnöknek hatásos és irodalmi formákban gazdag s a bucsu-szó melegétől áthatott beszével $\frac{1}{2}$ 12 órakor véget ért.

Gyöngyösi Isván,
tanítótestületi titkár.

Nyílt levél Erdély néptanítóihoz.

(Folytatás és vége.)

Olvassuk sokszor némely napi lapban, hogy egészségesnek látszó életünk csak talmi arany, hogy haladásunk csak külső és látszólagos. E tévedés bebizonyítására nem terjeszkedünk ki, csak annyit kérdezzünk: milyen a mai és milyen volt a 18 év előtti Magyarország?

Ezek előrebocsátása után áttérünk nyílt levelünk valódi tárgyára, a közművelődés terjesztésére alakult egyesületek és a tanítói kar közti viszonyoknak változására.

Egy tanítótestület a közművelődés előmozdításánál erkölcsi erejével többet tehet, mint az egyesület ezüstje és aránya. A közművelődési egyesület céljainak emelésénél a legfontosabb tényező a tanító. Nem ujságot mondtunk; meg van erről győződve nemzetünk minden jó fia.

Ha ez áll, akkor nézetünk szerint a közművelődési egyesületeknek, óvodák, iskolák, közművelődési intézmények anyagi támogatásán kívül az erkölcsi nagy erőt, a nemzet magyar tanítókarát is tömörítenie kell. Az alapszabályok ugyan megjelölik a kulturális egyesületek célját; de ez még nem elég.

Az erdélyi néptanítói karnak tömörülnie kell; szerves összeköttetésbe kell lépnie a kulturegylettel.

Mert nem elég az egyesület alapító, rendes vagy pártoló tagjává lenni, használni kell százszorosán többet erőnkkel. Mi élettünk természetét, nehézségét, az ebben előforduló akadályokat, a hozzánk tartozó tervek keresztülvitelét nem ismerheti senki jobban, mint mi, vagy a ki azt megpróbálta.

A ki csak elméletileg határoz ügyeinkről, azokat a legkisebb parányig nem ismerve, sokszor czélt téveszt.

E megdönthetetlen nézet sugalta nyílt levelünkbe a következő előterjesztést:

Határozzák el az erdélyi magyar néptanító-egyesületek, hogy az 188 $\frac{1}{2}$ tanév végén beálló nagy szünidőben, Kolozsvártt gyűlést tartanak.

E gyűlésen megvitadják azon teendőket, a melyek a közművelődési egyesület alapszabályai szerint a tanítókar közreműködésére várnak.

Vegye fel az erdélyi tanítók közgyűlése tárgysorozatába a magyar nyelv terjesztésének, a felnőttek oktatásának módzatait.

Nem akarjuk a tárgysorozatot megállapítani. Erre az erdélyi tanítók egy képviselői bizottsága leend hivatva.

Polgártársaink mindennapi élete kívánja ezen eszme rendezését. Meg vagyunk győződve, ha az erdélyi tanítók a felnőttek tanfolyamát tömegesen életbeléptetik, ezen és ezen fognak a magyar nyelv és más gyakorlati ismeret tanulására jelentkezni.

Fényes bizonyossága ezen állításnak a Nagy-Szebenben rendezett tanfolyam, melyre alig két hét alatt majdnem 300-an jelentkeztek.

Ilyen jóakarattal, önfeláldozással nyerjük meg az idegen nemzetiségű polgártársakat, nemzetiségük veszélyeztetése nélkül. Meggyőződnek majdan arról, hogy a magyar nem gyűlöli más nemzetiségű polgártársait, hanem megtanulja annak nyelvét, megtanítja az élet terheit könnyebb elviselésére, megszabadítja sok keserű gondtól, képessé teszi nemzeti irodalmának megértésére. Maradjon meg az illető nemzetiségének kötelékében, de szeresse azt a hazát, a mely anyyi jóval halmozta el.

Ezen gondolkozás vezérelt és vezérel bennünket. Végül kérjük Kolozsvár tanítóit, hogy ez eszmét ragadják meg; a kivétel módzatainak megállapítására hívják meg az erdélyi tanító-egyesületek képviselőit.

A nyári közgyűlésre Erdély elemi, felső nép-, polgáriskolai és képezési tanítók s tanárok hivatnának meg.

Nagy-Szeben, 1885. okt. 28-án.

Az állami népiskolák tanító-testületeinek megbízásából

Láng Mihály,
igazgató.

Zöld József,
testületi jegyző.

IRODALOM.

Szerkesztőségünkbe újabban a következő művek küldettek be:

Magyarország népoktatási intézeteinek és tanítóinak czimtára. Hivatalos adatok alapján szerkesztette *Belicza József*, fővárosi vezető-tanító. I—V. füzet. Egy füzet ára 40 kr.

A népiskolai nyelvtanítás módjának vázlatja. Irta *Erdősi János*, tk. igazgató. Budapest. Kiadja Lauffer Vilmos. Ára 50 kr.

Paedagogiai Encyclopædia. Szerk. *Verédy Károly*. 13—17 füzet. (Tartalom: Lonkay Antal — Számítatás). Egy füzet ára 40 kr.

A budapesti VI. ker. áll. tanítóképző intézet multja és jelene. 1869—1885. Összeállította Zirzen Janka.

Az egészségügy kézikönyve. A középtanodák, képezdék és a műveltebb közönség számára. Irta *Dr. Alföldi Izidor*, gyári orvos Páncsován.

Olvasókönyv az alsófoku ipariskolák számára. A legújabb miniszt. tanterv alapján. Írták és szerkesztették *Paal Ferencz* a kolozsvári áll. tanítóképezde igazgatója és *Kiss Sándor* a kolozsvári kereskedelmi és ipariskolák igazgatója. II-ik kötet. Az ipariskolák II-ik osztálya számára. Ára 50 kr.

Olvasókönyv. (ABCZ.) Az elemi népiskolák első osztálya számára. A csongrád megyei tanító-egyesület megbízásából írták: *Wass Mátyás* és *Sziklay Ferencz*, szegedi tanítók. Ára 16 kr. Szeged. Kiadja Traub B. és társa.

Fibel nach der analytisch-synthetischen Lesemethode von Georg Jauss, zehnte auflage. Preis 30 kr. Budapest Ludwig Aigner.

Deutsches Sprach- und Stillbuch, für Volksschulen von prof. J. H. Schwickler. Achte Auflage. Preis 44 kr. Budapest. 1885. Ludwig Aigner.

Deutsches Stillbuch. Zum gebrauch an Gymnasien, Real- und Bürgerschulen. Von Dr. Joh. Heinrich Schwicker. Budapest 1885. Ludwig Aigner. Preis 64 kr.

A túlterhelés és a Herbart-Zilleristák. Irta Szirmai József. Budapest Franklin-Társulat. Ára 20 kr.

Nevezetes férfiak kised- és gyermekkorából. Tanítók, nevelők és főleg műveltebb szülők számára. Irta Petres József. Ára 1 frt. A szerző tulajdona.

Adalékok Borsódmegye népiskoláinak történetéhez. Kapcsolatban a megye és Miskolcz város tanügyének jelen állapotával. Irta Ballagi Károly, borsódmegyei tanfelügyelő. Miskolcz 1885. Ára. 1 frt 60 kr.

A népiskola és az egészségügy. Irta Dr. Walter Gyula Szerző sajátja. Esztergom 1885. Ára 1 frt.

Zene-elmélet és énekiskola. Az új francia tanmód szerint. Képezdek, elemi és középiskolák számára. Irta De Gerandó Antonina, a kolozsvári felsőbb leányiskola igazgatója. Budapest. Aigner Lajos.

Paedagogiai Plutarch. Jelesebb paedagogusok, kiválóbb tanfériak arczkép- és életrajzgyűjteménye tekintettel a magyarokra. Szerkeszti Orbók Mór. Kiadó Dortleff Rudolf Pozsonyban. Egy füzet ára 20 kr.

A grüfenbergi vizgyógyomd. Népszerű irályban. Irta Dr. Káfrányi Adolf. Pozsony - Budapest.

Számítási gyakorlókönyv. Irta Schwarz Mór újpesti tanító. I. füzet a népisk. II-ik oszt. számára. Ára 18 kr. II. füzet a III-ik oszt. számára az 1-től 1000-ig terjedő számkörben. Ára 22 kr. III. füzet a IV-ik oszt. számára. Ára 22 kr.

Számoló könyv a népiskolák számára. Irta Dr. Moenik Ferencz. A 18-ik eredeti kiadás után átdolgozta s az új tantervhez alkalmazta Orbók Mór. Három füzet. A népiskola I—III. oszt. számára. Az I. és II. füzet ára 20—20 kr. A III-ik füzeté 24 kr. Kiadó Pozsonyban Drotleff Rezső.

Magyar nyelvtan. Népiskolai használatra. Irta Záray Ödön. 17-ik kiadás. Kiadja Aigner Lajos. Ára 30 kr.

Terményrajz. Népiskolák számára. Irta Szele József. Kiadja Aigner Lajos. Ára 40 kr.

V E G Y E S E K.

— De Gerando Antonina a kolozsvári felsőbb leányiskola igazgatónője a köznevelődési egyesületek által megindított mozgalmak alkalmából arra hívja fel a leányokat, hogy a nagy társadalmi munkában ők is vegyenek részt. Hivatkozván arra a régi francia közmondásra: „A mit az aszszony akar, azt Isten is akarja“, — így ír a többi közt: „A fiatal leány szülőivel falun lakik, vagy városon. Szabadideje van elég. Kiseddek is vannak körülötte, akár falun, akár városon, kik el vannak hanyagolva, szenvednek, iskolába nem járhatnak. Gyűjtse azokat maga körül s tanítgassa egy-két óráig naponta. Ébressze őket lassan-lassan a szellemi életre, tanítsa meg gondolkodni, jónak lenni, a nélkül, hogy őket egyszerűségükből kivénné és elérhetetlen vágyakat költene föl bennök. Igyekezék minden fájdalmat kitálalni, enyhíteni maga körül, hadd áldja körülötte mindenki azon nemes magyar leányt, kiből ily tetteleg sugárzik szét a jóság: és akkor annyi jót fog ott tenni hazájával is, a mennyi ifju erejétől kitelik. A ki csak két-három lelket ragadt ki a tudatlanság sötétségéből, vagy a legborzasztóbb nyomorból és nyert meg az emberhez méltó szellemi életnek, — az már valóban tett valamit a hazáért. S ennyit könnyű tenni minden művelt leánynak, ha akarja. Szövetkezzenek tehát a magyar leányok! Alakítsanak ők is egy művelési szövetséget, nyerjenek, hódítsanak annak minél több tagot!“ — Nagyon helyes!

— Szöllőszeti- és gyümölcsészeti tanfolyam. A földm., ipar- és kereskedelemügyi miniszterium oly egyének részére, kik a szőlőművelésben, pinczekezelésben és a gyümölcsészetségben mint szaktanítók kívánnak működni, a ménesi vinczelér-iskolában egy folyó évi november hó 15-én kezdődő

és egy évig tartó tanfolyam rendez s az erre fölveendő egyének ott államköltségen fognak kiképeztetni.

— A siketnémák váci kir. orsz. intézetében a siketnémák oktatására alkalmas tanerők kiképzésére a kormány 2 ösztöndíjas tanító-gyakornoki állomásra pályázatot hirdet. A tanulási idő 3 évre terjed s évi 450 frt ösztöndíjjal van összekötve. Pályázati határidő nov. 15-ke. Az illetők a három évi tanfolyam bevégezése után, üresedés esetén az intézetben nyerne alkalmazást, vagy pedig valamely állami iskolánál előnyben részesíttetnek. — Bővebb felvilágosítást a „Népt. L.“ ad.

— Az iskolák egészségügye. A bécsi tisztii főorvosi hivatal a tárgyban következőleg nyilatkozik: „Tudvalevő dolog, hogy leggyakrabban az iskola azon hely, hol a gyermekek a ragályos betegségeket megszerzik. De ezek nemcsak a közvetlen érintkezés által terjednek, hanem gyakran beszívják a gyermekek a betegség csiráit, melyek porral vegyest a szoba levegőjébe kerültek. Tehát az iskolai egészségügy főfeladata az, hogy az iskolaszobák levegője a lehető legtisztább legyen és így a por fejlődése meggátoltassék; mert a mechanikai ingeren kívül, melyet a légzésre gyakorol, a porban előforduló, vagy elporlodozó köpedékek különböző betegségek csiráit tartalmaznak. A bajon legkönnyebben úgy lehetne segíteni, hogy az iskola-szobákban a mestani tisztogatás helyett naponkint a port ruhákkal feltörülnek. E végből szükséges, hogy a padlók jők t. i. a menynyire csak lehet, hézag nélküliek legyenek; továbbá a padlók, padók, sőt a falak is bizonyos magasságig (2 méternyire) vízmentes festékekkel be legyenek vonva, hogy ezen tárgyakat nedves ruhával le lehessen törölni.

— Vigyázzanak a botanikusok. Németország egyik iskolájában a tanító a mérges növényeket ismertette s a növényeket a növendékek közt szétosztotta. Egy kis leányka néhány levelet rágott össze az egyikről s ajka feldagadt, csak orvosi segélynek köszönhető, hogy bele nem halt. — Egy más helyen pedig egy leányka az oktatás alatt egy balladonna-gyümölcsöt evett meg, s alig volt megmenthető.

— Az ingyen tanítás Budapesten. A fővárosi közoktatásiügyi bizottság, Alkér tanácsnok elnöke alatt tárgyalta Tenczer Pál fővárosi bizottsági tag indítványát a népiskolákban való ingyenes oktatás tárgyában. Miután a jegyző felolvasta a népiskolai szakosztály véleményét, mely az említett indítványt elvben egyhangulag elfogadta, Hunfalvy János emelt szót azon kijelentéssel, hogy ő az indítványt el nem fogadja. Szóló nem tartja azt humanizmusnak, ha a gyermekek a népiskolákban ingyen részesíttetnek az oktatásban. Az úgynevezett szegény ember, nézete szerint, költsön kevesebbet a korcsmában és meg fogja a tandíjat fizetni, és ha ezt nem bírja, lesz elég ideje magának szegénységi bizonyítványt szereznit, melynek alapján gyermeke ingyen felvétetik az iskolába. Végére kijelenti, hogy nem érti, miért mentessenek föl a tandíj fizetése alól, — minél fogva nem járulhat az indítványhoz. Békey Imre, Stojanovics, Cselka Nándor, a mellett szólaltak föl, hogy a 10 forintnál kevesebb adót fizető családapa mentessék föl a tandíj alól, a 10 frtnál több adót fizetők pedig 35 kr. havi díj helyett ezentul 1 frtot fizessenek. Végül szavazásra kerülvén a dolog, 10 szavazattal 7 ellenében elfogadták Tenczer indítványát. A közoktatásiügyi bizottság ennél fogva javasolja, hogy az összes fővárosi népiskolákban 1886. évi szeptember havától kezdve a tanítás díjmentes legyen.

TARTALOM: Adalékok Fái András nevelői munkásságához (Folytatása és vége.) Dr. Ferenczi Zoltán. — Kolozsvár iskolaszékéről Rieger Imre — Egyesületi élet. Gyöngyösi István. — Nyílt levél Ercsényi néptanítóhoz. (Folyt. és vége.) — Irodalom. — Vegyesek.